

Στην κλιματική κρίση δεν είμαστε «όλοι μαζί»!

Το πρόσφατο μεγάλο μπλακάουτ που έπληξε την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ανδόρα αλλά και τη Γαλλία εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο διερεύνησης. Ενώ αρχικά η REN, η διαχειρίστρια εταιρεία του πορτογαλικού δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας, απέδωσε το φαινόμενο σε «ασυνήθιστες ατμοσφαιρικές δονήσεις», η ισπανική μετεωρολογική υπηρεσία απέκλεισε αυτή την πιθανότητα. Τα αίτια παραμένουν ασαφή, όμως το συμβάν αναδεικνύει ένα κρίσιμο ζήτημα: την ευπάθεια των ενεργειακών μας υποδομών.

Πέρα από τα τεχνικά αίτια, το περιστατικό της περασμένης Δευτέρας μάς προκαλεί να αναλογιστούμε βαθύτερα ερωτήματα για τις υποδομές μας στην εποχή της κλιματικής κρίσης. Παρά τα εντυπωσιακά τεχνολογικά επιτεύγματα, τα δίκτυά μας δοκιμάζονται από νέες προκλήσεις. Όμως, αντί να αντιμετωπίσουμε το ζήτημα συλλογικά, βλέπουμε ήδη το φαινόμενο της άνισης κατανομής κινδύνων και προστασίας. Ανάμεσα σε πολλά ερωτήματα, θέλω να εστιάσω σε ένα κρίσιμο: επηρεαζόμαστε όλοι και όλες το ίδιο από την κλιματική κρίση;

Όταν οι φωτιές κατέστρεψαν τη Βόρεια Καλιφόρνια το 2018, τα μέσα ενημέρωσης μας έλεγαν ότι οι περισσότεροι πολίτες υπέφεραν εξίσου – πλούσιοι και φτωχοί, διάσημοι και άσημοι. Στην πραγματικότητα, αρκετές πολυτελείς κατοικίες παρέμειναν άθικτες χάρη σε ιδιωτικές πυροσβεστικές υπηρεσίες που προσφέρουν οι μεγάλες ασφαλιστικές εταιρείες στους ελίτ πελάτες τους. Αυτό είναι το πραγματικό μέλλον της κλιματικής κρίσης: δεν θα μας πλήξει όλους και όλες εξίσου, αλλά θα εκδηλωθεί ως μια βαθιά άνιση κρίση όπου οι πλούσιοι θα αγοράζουν προστασία ενώ οι υπόλοιποι θα υποφέρουν. Δεν είμαστε «όλοι μαζί» σε αυτό.

Ο «δεξιός» κλιματικός ρεαλισμός

Καθώς οι θερμοκρασίες ανεβαίνουν και τα ακραία καιρικά φαινόμενα αυξάνονται, βλέπουμε ήδη την εμφάνιση ενός νέου τύπου πολιτικής – αυτού που ο [Ajay Singh Chaudhary](#) αποκαλεί «δεξιό κλιματικό ρεαλισμό». Δεν είναι μια άρνηση της κλιματικής αλλαγής, αλλά μια κυνική αποδοχή της ως ευκαιρία για περαιτέρω συγκέντρωση πλούτου και εξουσίας. Μια στρατηγική που αποδέχεται την επιδείνωση των συνθηκών για τους πολλούς προκειμένου να διατηρηθούν τα προνόμια των λίγων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης είναι αυτό που ο Chaudhary αποκαλεί «θέση

Rex», από τον Rex Tillerson, πρώην CEO της ExxonMobil και μετέπειτα Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ (πρώτη θητεία Trump). Ο Tillerson, σε αντίθεση με όσους απλώς αρνούνται την κλιματική αλλαγή, αναγνωρίζει το φαινόμενο αλλά συνειδητά επιλέγει τη συνέχιση του «business-as-usual» γνωρίζοντας πλήρως τις συνέπειες. Όπως δήλωνε: «η φιλοσοφία μου είναι να βγάλω χρήματα. Αν μπορώ να εξορύξω και να βγάλω χρήματα, τότε αυτό θέλω να κάνω». Αυτό που κάνει αυτή τη στάση τόσο επικίνδυνη δεν είναι η άγνοια, αλλά η συνειδητή επιλογή πλουτισμού και διατήρησης εξουσίας εις βάρος της πλειοψηφίας. Άνθρωποι σαν τον Tillerson έχουν εξετάσει τα ίδια δεδομένα και έχουν συμπεράνει ότι στον πιθανό κόσμο που διαμορφώνεται, αυτοί θα βρίσκονται στην «κερδισμένη» πλευρά μιας οξείας παγκόσμιας διαίρεσης. Δεν πρόκειται για κάποια συνωμοσία, αλλά για τη λογική συνέπεια ενός συστήματος που ανταμείβει την εξόρυξη μέγιστου κέρδους με κάθε κόστος.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η άνοδος του οικοφασισμού στην Ευρώπη. Χαρακτηριστική είναι η συμμαχία του δεξιού Λαϊκού Κόμματος της Αυστρίας με το Πράσινο Κόμμα το 2020, όπου οι στόχοι για ανανεώσιμη ενέργεια και βελτιωμένες δημόσιες συγκοινωνίες συνδυάστηκαν με «προληπτική κράτηση μεταναστών και περιορισμούς για τους μουσουλμάνους με στόχο την «προστασία τόσο του κλίματος όσο και των συνόρων». Όπως αναφέρει το Εθνικό Συναγερμό της Γαλλίας, με τις φασιστικές του ρίζες: «τα σύνορα είναι ο μεγαλύτερος σύμμαχος του περιβάλλοντος. Μέσω αυτών θα σώσουμε τον πλανήτη».

Ο «δεξιός» κλιματικός ρεαλισμός παίρνει τη μορφή ιδιωτικοποιημένων υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης, «ανθεκτικών» πολυτελών κατοικιών με ανεξάρτητα συστήματα ενέργειας, και αυστηρότερων συνοριακών ελέγχων για την αποτροπή των «κλιματικών προσφύγων». Την ίδια στιγμή, οι ίδιες εταιρείες που κερδίζουν από την καταστροφή των φυσικών αγαθών μας προωθούν επιφανειακές λύσεις που απλώς αναβάλλουν την πραγματική δράση.

Η Ισπανία, παρά το γεγονός ότι είναι πρωτοπόρος στην παραγωγή «πράσινης» ενέργειας (με πάνω από τη μισή ηλεκτρική ενέργεια να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές), εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις στην εξισορρόπηση του δικτύου της. Η μετάβαση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας απαιτεί νέες τεχνολογίες για τη διαχείριση των δικτύων.

Ένα άλλο ερώτημα αναδύεται: ποιος θα έχει τον έλεγχο και πρόσβαση σε αυτές τις τεχνολογίες;

Η εναλλακτική

Στον αντίποδα υπάρχει μια προσέγγιση που αναγνωρίζει ότι η πραγματική κλιματική δράση πρέπει να είναι συλλογική και ουσιαστικά δημοκρατική.

Παραδείγματα αυτής της εναλλακτικής βλέπουμε ήδη να αναδύονται στην Ελλάδα και παγκοσμίως. Η αποκέντρωση της παραγωγής και διανομής ενέργειας αποτελεί έναν από τους πυλώνες αυτής της εναλλακτικής. Οι ενεργειακές κοινότητες, όπου πολίτες συνεταιρίζονται για να παράξουν και να

μοιραστούν ηλεκτρική ενέργεια, δείχνουν πώς μπορεί να επιτευχθεί η ενεργειακή δημοκρατία. Όχι απλώς ως τεχνική λύση, αλλά ως κοινωνικό εγχείρημα που ενδυναμώνει τις τοπικές κοινότητες και αναδιαμορφώνει την έννοια των κοινών αγαθών.

Ένα παράδειγμα αυτής της προσέγγισης είναι η ενεργειακή κοινότητα [Κοινέργεια](#) στα Ιωάννινα, της οποίας αποτελώ μέλος. Πρόκειται για έναν μη κερδοσκοπικό συνεταιρισμό που ιδρύθηκε το 2021, με στόχο την αποκεντρωμένη παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και τη δημοκρατική διαχείρισή της από την τοπική κοινότητα. Σε αντίθεση με τα φαραωνικά «πράσινα» έργα που συχνά επιβάλλονται στις τοπικές κοινωνίες χωρίς διαβούλευση, η Κοινέργεια προωθεί μικρής κλίμακας εγκαταστάσεις που σέβονται το τοπικό περιβάλλον και ωφελούν άμεσα τους κατοίκους.

Παράλληλα, χρειάζεται να επανεξετάσουμε τη σχέση μας με την ίδια την τεχνολογία. Αντί να βασιζόμαστε αποκλειστικά σε «έξυπνες» τεχνολογίες που εξαρτώνται από πολύπλοκα συστήματα και σπάνιες πρώτες ύλες, μπορούμε να στραφούμε σε αυτό που θα ονομάζαμε «συνετή τεχνολογία» – μια τεχνολογία προσβάσιμη, επισκευάσιμη, προσαρμόσιμη και δημοκρατικά ελεγχόμενη.

Τέτοια τεχνολογία δεν μας καθιστά παθητικούς καταναλωτές, αλλά ενεργούς συμμετέχοντες στη διαμόρφωση του κόσμου μας. Το ελεύθερο λογισμικό και οι ανοιχτές τεχνολογίες αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα: το λειτουργικό σύστημα GNU/Linux που τροφοδοτεί τους ισχυρότερους υπολογιστές παγκοσμίως και εγχειρήματα όπως τα [L'Atelier Paysan](#), [Wind Empowerment](#) και [LibreSpace](#). Αυτές οι πρωτοβουλίες μοιράζονται ελεύθερα σχέδια και γνώση για αγροτικά μηχανήματα, μικρές ανεμογεννήτριες και τεχνολογίες μελέτης του διαστήματος, αντιστοίχως, επιτρέποντας στις κοινότητες να προσαρμόζουν την τεχνολογία στις δικές τους ανάγκες.

Αν όχι τώρα, πότε;

Το παράθυρο για αποτελεσματική δράση στενεύει καθημερινά. Δεν έχουμε την πολυτέλεια να περιμένουμε τεχνολογικά θαύματα ή σταδιακές μεταρρυθμίσεις. Χρειαζόμαστε άμεσο, ριζικό μετασχηματισμό των ενεργειακών, οικονομικών και πολιτικών μας συστημάτων. Η μετάβαση αυτή πρέπει να συμπεριλαμβάνει νέες μορφές συλλογικής ιδιοκτησίας και διαχείρισης των φυσικών και τεχνολογικών αγαθών. Χρειαζόμαστε ένα νέο παράδειγμα όπου οι κοινότητες έχουν την εξουσία να λαμβάνουν αποφάσεις για τους πόρους που τις αφορούν άμεσα. Η θεωρία και η πράξη των κοινών και της ανοιχτής τεχνολογικής ανάπτυξης προσφέρουν ένα τέτοιο πλαίσιο, όπου η διαχείριση γίνεται με γνώμονα τις ανάγκες της κοινότητας και όχι την κερδοσκοπία των λίγων.

Υπάρχουν μονοπάτια όπου φυσά αέρας συνεργασίας, αλληλεγγύης, συμπερίληψης και διαμοιρασμού. Μονοπάτια που καλούμαστε να διανοίξουμε, να εξερευνήσουμε, να βιώσουμε και να διεκδικήσουμε. Αυτό δεν είναι ουτοπικό – είναι το μόνο πραγματικά ρεαλιστικό μονοπάτι μπροστά. Γιατί ο

«ρεαλισμός» που μας προσφέρουν οι ελίτ είναι στην πραγματικότητα η πιο επικίνδυνη φαντασίωση από όλες.

—

Ο Βασίλης Κωστάκης είναι Καθηγητής Τεχνολογικής Διακυβέρνησης και Βιωσιμότητας στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο του Τάλιν και ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ. Είναι ιδρυτής του P2P Lab και ιδρυτικό μέλος της Κοινέργειας και των Τζουμέικερς.